

Tác động của Cách mạng Công nghiệp 4.0 đến các doanh nghiệp nhỏ và vừa tại Việt Nam

NGUYỄN PHƯƠNG ANH*

Cách mạng Công nghiệp (CMCN) 4.0 đang tác động đến mọi lĩnh vực trên phạm vi toàn thế giới cũng như ở Việt Nam. Nếu như các cuộc CMCN trước đây thường kéo dài hàng thập niên thì CMCN 4.0 diễn ra với tốc độ và quy mô khác hẳn. Đối với Việt Nam, doanh nghiệp nhỏ và vừa (DNNVV) là một thành phần kinh tế quan trọng trong nền kinh tế. Vì vậy, nghiên cứu những ảnh hưởng của CMCN 4.0 đến DNNVV là cần thiết. Trong phạm vi bài viết, tác giả đưa ra thông tin khái quát về CMCN 4.0, tình hình DNNVV Việt Nam, những nhận định về ảnh hưởng của cuộc Cách mạng này đối với DNNVV ở Việt Nam và đưa ra một số khuyến nghị.

THỰC TRẠNG PHÁT TRIỂN CÁC DNNVV VIỆT NAM

DNNVV thường xuyên nhận được sự quan tâm từ Chính phủ và các bộ, ngành nhằm nâng cao năng lực cạnh tranh của DNNVV, từ đó đảm bảo kinh tế tư nhân phát triển trở thành một động lực quan trọng của nền kinh tế. Ngày 23/11/2001, Nghị định số 90/2001/NĐ-CP của Chính phủ về trợ giúp phát triển doanh nghiệp nhỏ và vừa đã được ban hành, đây là một văn bản pháp lý phát triển ừng họ DNNVV đầu tiên. Tiếp theo, sự ra đời của Luật Hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa (năm 2017) đã tạo cơ sở hình thành một hệ thống quy định và chính sách hỗ trợ phát triển DNNVV trên phạm vi cả nước. Các văn bản hướng dẫn như: Nghị định số 34/2018/NĐ-CP, ngày 08/03/2018 của Chính phủ về việc thành lập, tổ chức và hoạt động của Quỹ Bảo lãnh tín dụng cho DNNVV; Nghị định số 39/2018/NĐ-CP, ngày 11/03/2018 của Chính phủ quy định chi tiết đầu tư cho DNNVV khởi nghiệp sáng tạo; các chính sách liên quan khác đến hoạt động trợ giúp, hỗ trợ đối với các DNNVV, như: vấn đề về quỹ phát triển DNNVV, về cơ chế tài chính hỗ trợ tư vấn cho DNNVV, vấn đề về miễn giảm thuế thu nhập doanh nghiệp, tiến sử dụng đất... đã tiếp tục hỗ trợ DNNVV ngày một đóng vai trò quan trọng trong nền kinh tế Việt Nam.

Nhờ đó, hiện nay, các DNNVV đã phát triển mạnh mẽ và góp phần đáng kể vào việc giải quyết công ăn việc làm, phát triển kinh tế - xã hội. Theo

Hiệp hội Doanh nghiệp nhỏ và vừa Việt Nam, năm 2019, Việt Nam có gần 600.000 DNNVV, chiếm khoảng 97,5% tổng số doanh nghiệp đang hoạt động thực tế. Tuy nhiên, trong tổng số gần 600.000 DNNVV của Việt Nam, số doanh nghiệp quy mô vừa chỉ chiếm 1,6%, còn lại là doanh nghiệp quy mô nhỏ và siêu nhỏ. Tổng số vốn đăng ký của các DNNVV đạt xấp xỉ 121 tỷ USD, chiếm 30% tổng số vốn đăng ký của các doanh nghiệp. Hàng năm, các DNNVV đóng góp khoảng 40% GDP; 30% nộp ngân sách nhà nước, 33% giá trị sản lượng công nghiệp, 30% giá trị hàng hóa xuất khẩu và tạo ra gần 60% việc làm... (Biểu đồ 1).

TÁC ĐỘNG CỦA CMCN 4.0 TỚI DNNVV VIỆT NAM

Giống như các cuộc cách mạng trước đó, CMCN 4.0 có tiềm năng nâng cao mức thu nhập toàn cầu và cải thiện chất lượng cuộc sống của người dân trên toàn thế giới. Người tiêu dùng sẽ là đối tượng được hưởng lợi nhiều nhất với những sản phẩm dịch vụ mới, như mua hàng trực tuyến, các dịch vụ taxi xe công nghệ, thanh toán bằng ví điện tử... CMCN

* ThS., Kiểm toán nhà nước

4.0 dự báo sẽ mang lại sự thay đổi lớn từ những nhà cung cấp với yêu cầu vừa nâng cao hiệu quả và năng suất vừa cắt giảm chi phí.

Trong bối cảnh CMCN 4.0, DNNVV sẽ phải đối mặt với những thay đổi lớn cả về hạn chế và thách thức, cụ thể như sau:

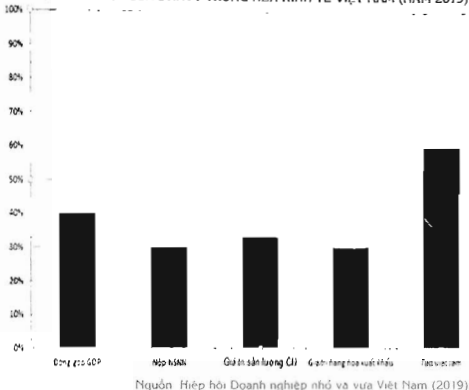
Một là, nhận thức và sự quan tâm của DNNVV về CMCN 4.0 vẫn còn hạn chế. Tại hội thảo "Một số định hướng tái cơ cấu kinh tế Việt Nam trong bối cảnh cách mạng công nghiệp 4.0" do Trung tâm Thông tin và Dự báo kinh tế - xã hội quốc gia (NCIF), Bộ Kế hoạch và Đầu tư tổ chức ngày 22/11/2018, ông Lê Huy Khởi, Trưởng phòng Nghiên cứu và dự báo thị trường Viện Nghiên cứu chiến lược, chính sách Bộ Công Thương đã dẫn kết quả khảo sát 2.000 doanh nghiệp năm 2018 thuộc Hiệp hội Doanh nghiệp nhỏ và vừa Hà Nội cho thấy, có đến 79% doanh nghiệp cho biết chưa chuẩn bị cho cuộc CMCN 4.0; 55% doanh nghiệp hiện mới đang bắt đầu tìm hiểu nghiên cứu; 19% doanh nghiệp đã xây dựng kế hoạch và chỉ có 12% doanh nghiệp đang triển khai các biện pháp ứng phó (Hiếu Minh, 2018).

Hai là, áp lực về đổi mới công nghệ trong việc tăng năng suất lao động trong CMCN 4.0

Việt Nam là quốc gia có tốc độ tăng năng suất lao động cao trong khu vực ASEAN, tuy nhiên, năng suất lao động Việt Nam năm 2018 đạt 11.142 USD chỉ bằng 7,3% mức năng suất của Singapore (152.418 USD); 19% của Malaysia (58.687 USD); 37% của Thái Lan (30.115 USD); 44,8% của Indonesia (24.849 USD) và bằng 55,9% năng suất lao động của Philippines (19.981 USD) (Biểu đồ 2).

Nguyên nhân quan trọng nhất của tình trạng trên là máy móc và quy trình công nghệ của các doanh nghiệp nói chung, DNNVV nhìn chung còn lạc hậu. Theo khảo sát của Chương trình Phát triển Liên hợp quốc (UNDP) và Viện Nghiên cứu Quản lý Kinh tế Trung ương, tỷ lệ nhập khẩu công nghệ của Việt Nam hiện chỉ ở mức 10% (thấp hơn nhiều so với con số trung bình 40% của các nước đang phát triển). Trong đó, nhiều công nghệ những năm 1980-1990 của thế kỷ trước và 75% máy móc đã hết khấu hao. Báo cáo của Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam (VCCI) vào năm 2015 cũng cho thấy, doanh nghiệp trong nước, đặc biệt

BIỂU ĐỒ 1: VAI TRÒ CỦA DNNVV TRONG NỀN KINH TẾ VIỆT NAM (NĂM 2019)

Nguồn: Hiệp hội Doanh nghiệp nhỏ và vừa Việt Nam (2019)

BIỂU ĐỒ 2: TỐC ĐỘ NĂNG SUẤT LAO ĐỘNG CỦA VIỆT NAM VÀ MỘT SỐ NƯỚC KHU VỰC ĐÔNG NAM Á NĂM 2018

Nguồn: Bộ Kế hoạch và Đầu tư (2019)

là các DNNVV, vẫn đang sử dụng máy móc công nghệ lạc hậu đến 2-3 thế hệ. Trong đó, 76% máy móc, dây chuyền công nghệ nhập khẩu từ nước ngoài thuộc thế hệ những năm 1960-1970 của thế kỷ XX; 75% số thiết bị đã hết khấu hao và 50% thiết bị là đồ tân trang. Chỉ có khoảng 8% số DNNVV đạt trình độ công nghệ tiên tiến, mà chủ yếu là DN có vốn đầu tư nước ngoài (Hải Bình, 2018).

Như vậy, trình độ công nghệ lạc hậu sẽ là rào cản cho DNNVV Việt Nam khiến nâng cao năng suất lao động không những không rút ngắn được mà có nguy cơ tụt hậu xa hơn.

Ba là, CMCN 4.0 đặt ra những thách thức rất lớn cho vấn đề quản trị ở các DNNVV

Nhìn chung, các doanh nghiệp nói chung, các DNNVV nói riêng chưa có hệ thống quản trị doanh nghiệp tốt, trong đó thể hiện rõ nhất ở những vấn đề, như: Vai trò của hội đồng quản trị còn hạn chế; Chức năng của ban kiểm soát trong một số công ty còn chưa rõ ràng, mang tính hình thức, đối phó; Sự minh bạch và công bố thông tin chưa được thực hiện tốt...

MỘT SỐ KHUYẾN NGHỊ

Nghị quyết số 52-NQ/TW, ngày 27/09/2019 của Bộ Chính trị về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc CMCN lần thứ tư đã nêu rõ: "Cuộc CMCN lần thứ tư mang lại cả cơ hội và thách thức. Phải nắm bắt kịp thời, tận dụng hiệu quả các cơ hội để nâng cao năng suất lao động, hiệu quả, sức cạnh tranh của nền kinh tế, hiệu lực, hiệu quả quản lý xã hội thông qua nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng mạnh mẽ các thành tựu tiên tiến của cuộc CMCN lần thứ tư cho các lĩnh vực của đời sống kinh tế - xã hội, nhất là một số ngành, lĩnh vực trọng điểm, có tiềm năng, lợi thế để làm động lực cho tăng trưởng theo tinh thần bất kỳ, tiến cùng và vượt lên ở một số lĩnh vực so với khu vực và thế giới...". Chính vì vậy, các doanh nghiệp nói chung, DNNVV nói riêng cần có những sự chuẩn bị phù hợp trước những thay đổi mới của CMCN 4.0, cụ thể như sau:

Thứ nhất, nâng cao nhận thức của các DNNVV về CMCN 4.0. Các nhà quản trị DNNVV cần có nhận thức đúng, tìm hiểu kỹ về CMCN 4.0, sự tác động của nó đến ngành nghề kinh doanh bằng cái nhìn thực tế, khách quan phù hợp với đặc điểm của một ngành sản xuất hàng hóa theo xu hướng thời trang, thị hiếu, thời tiết, vùng miền, tôn giáo, sản phẩm nhiều đẳng cấp với giá cả hợp lý.

Thứ hai, liên tục cập nhật tình hình về công nghệ của thế giới trong lĩnh vực kinh doanh. Tốc độ thay đổi công nghệ trên thế giới trong CMCN 4.0 sẽ diễn ra nhanh hơn

trước kia. Các đời công nghệ mới sẽ liên tục xuất hiện với ứng dụng của xử lý công nghệ thông tin qua dữ liệu lớn, internet và robot hóa trong các bước của quá trình sản xuất. DNNVV cần đưa ra các giải pháp tối ưu hóa mô hình sản xuất, kinh doanh trong bối cảnh ra đời của tư liệu sản xuất và sự thay đổi về phương thức sản xuất mới dưới tác động bởi CMCN 4.0.

Thứ ba, vừa duy trì hệ thống công nghệ hiện tại vừa đầu tư sang hệ thống công nghệ tự động. Những hệ thống công nghệ tự động đòi hỏi lượng vốn lớn, nên không thể có sự thay đổi đột ngột từ hệ thống công nghệ này sang hệ thống công nghệ khác, mà sẽ có một thời gian chuyển tiếp. Vì vậy, khi doanh nghiệp đầu tư mới, phải hướng tới đầu tư công nghệ tự động nhưng vẫn cần duy trì sản xuất hệ thống công nghệ hiện nay để phát huy hiệu quả. Doanh nghiệp nên tiếp tục khai thác, tích lũy để từng bước chuẩn bị cho 5 năm tới khi bước vào chu kỳ thay đổi mạnh mẽ hơn về trình độ công nghệ.

Thứ tư, chăm lo phát triển nguồn nhân lực ở các DNNVV đáp ứng yêu cầu CMCN 4.0. Theo đó, doanh nghiệp cần tập trung đào tạo nguồn nhân lực đáp ứng các yêu cầu về: kỹ thuật, công nghệ, số hóa. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Quốc hội (2017). *Luật Hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa*, số 04/2017/QH14, ngày 12/06/2017
- Bộ Chính trị (2019) *Nghị quyết số 52-NQ/TW, ngày 27/09/2019 về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư*
- Bộ Kế hoạch và Đầu tư (2019). *Báo cáo "Nâng suất lao động và giải pháp chủ yếu thúc đẩy tăng năng suất lao động của Việt Nam"*, Hội nghị "Cải thiện năng suất lao động quốc gia" do Văn phòng Chính phủ tổ chức ngày 07/8/2019
- Hiệp hội Doanh nghiệp nhỏ và vừa Việt Nam (2019). *Báo cáo tổng kết công tác năm 2019 và phương hướng, nhiệm vụ, kế hoạch năm 2020*
- Trần Việt Hòa (2017). *Công nghiệp 4.0: Cơ hội và thách thức đối với các doanh nghiệp Việt Nam*, Tài liệu Hội thảo Cách mạng Công nghiệp 4.0 tác động đến tăng trưởng xuất khẩu Việt Nam do Bộ Công Thương tổ chức ngày 18/08/2017
- Hải Bình (2018). *Doanh nghiệp nhỏ đổi mới công nghệ: Khó đi đường, truy cập từ <https://baodautauth.vn/doanh-nghiep/doanh-nghiep-nho-doi-moi-cong-nghe-kho-di-duong-85758.html>*
- Hiệu Minh (2018). *79% doanh nghiệp SMEs chưa chuẩn bị cho cuộc Cách mạng Công nghiệp 4.0*, truy cập từ <https://tinnhanhchungkhoan.vn/thuong-truong/79-doanh-nghiep-smes-chua-chuan-bi-cho-cuoc-cach-mang-cong-nghe-40-249975.html>
- Brettel, M., Friederichsen, N., Keller, M., and Rosenberg, M. (2014) How Virtualization, Decentralization and Network Building Change the Manufacturing Landscape: An Industry Perspective, *International Journal of Information and Communication Engineering*, 8(1), 37-44
- Jayatilake, H.S.B & Withanarachchi, A.S (2016). *Industry 4.0 In The Apparel-Manufacturing Sector: Opportunities For Sri Lanka*, 1st Interdisciplinary Conference of Management Researchers, At Sabaragamuwa University of Sri Lanka
- Macmillan, K. (2008). *Canadian DNNVV and Globalization: Success Factors and Challenges*, The International Trade and Investment Centre, Report No. 12